

Značaj dela blagovnega proizvajalca

(Nadaljevanje)

Odgovor pa zahteva še nekaj. Upoštevati moramo velikost proizvodnje vsake skupine in njih delež v skupni blagovni proizvodnji, ki je potrebna za zadovoljitev družbenih potreb po čevljih. Tu pa lahko delamo razne kombinacije. Če ima največji delež v proizvodnji čevljev srednja skupina, tedaj njeni pogoji približno ustrezajo povprečnim družbenim pogojem izdelovanja čevljev. Njen delovni čas... 10 ur... se približuje družbeno potrebnemu delovnemu času. Koliko se mu približuje? To je odvisno od tega, v kakšnem razmerju je delež proizvajalcev I. skupine do deleža proizvajalcev III. skupine. Kolikor se blagovne množine I. in III. skupine odmikajo po velikosti ena od druge, se odmika tudi družbeno potreben delovni čas od... 10 ur. Če je delež I. skupine znatnejši od deleža III. skupine — srednja pa daje največjo množino blaga, tedaj je družbeno potreben delovni čas večji kakor 10 ur. Giblje se med 10 in 12 ur. Morda nekje okrog 11 ur. Vse je odvisno od tega, kolikšno družbeno potrebo krije proizvodnja I. skupine, to je, koliko ima delovna produktivnost te skupine pomen za zadovoljitev družbenih potreb.

Nasprotno je, če je delež I. skupine v množini skupne proizvodnje brezpomemben, delež III. skupine pa zelo znaten, kljub temu da nudi II. skupina pretežno količino. Tedaj je družbeno potreben delovni čas nekje med 10 in 8 urami. In tako dalje.

Družbeno potreben delovni čas izraža zapleten odnos v proizvodnji. Je odsev povprečne delovne storilnosti, to je, vsebuje toliko abstraktnega dela v proizvodni enoti, kolikor je nujno glede na raven delovne storilnosti, ki vlada na nekem področju proizvodnje in po kateri je potrebna neka količina družbenega dela, da bi se zagotovila proizvodnja za družbene potrebe. Vsaka enota te skupne blagovne množine je predstavnik določene velikosti tega družbenega dela — ali vrednosti. Je predstavnik družbeno potrebnega dela.

»Torej določa velikost vrednosti neke uporabne vrednosti samo količina družbeno potrebnega dela ali delovni čas, ki je družbeno potreben za njeno izdelavo. Posamezno blago velja tukaj kot povprečen izvod svoje vrste sploh.« (Marx: Kapital I, str. 7)

Vrednost blaga je spremenljiva velikost. Sama ekonomska zakonitost, ki izhaja iz vloge vrednosti, sili k spreminjanju... bolj točno k skrajšanju družbeno potrebnega dela, s tem pa tudi k zmanjšanju vrednosti izdelka. Zato je kot določilo vrednosti blaga treba vzeti družbeno potreben delovni čas, ki je po danih pogojih delovne storilnosti potreben za ponovno proizvodnjo blaga enake vrste. Če se v našem primeru povečuje delež III. skupine — kjer traja delovni čas 8 ur — pri zadovoljevanju družbenih potreb, vsebujejo vsi čevlji, tudi tisti, ki so bili prej izdelani, vrednost, ki ustreza temu novemu položaju. Družbeno potreben delovni čas ne bo nad 10 urami dela, temveč nekje pod njimi. Težil bo proti 8 uram dela itd. To povzroča zakon vrednosti. S tem pa se bomo ukvarjali v XI. poglavju.

Vrednost blaga se v zvezi z delovno storilnostjo spreminja. Gibanje ima pri

tem nasprotno smer. Povečanju delovne storilnosti ustreza znižanje blagovne vrednosti. To je razumljivo. Kolikor večja je delovna storilnost, toliko manj dela se zahteva za izdelavo nekega blaga... manj družbeno potrebnega dela. Drugo stran tega tvori povečano materialno bogastvo družbe... Kajti — ob predpostavki, da so se povečale potrebe družbe in da se mora še naprej trošiti enak delovni čas — imamo sedaj pri večji delovni storilnosti (denimo, da se je povečala za 100 %) dvakrat več izdelkov. Enaka vrednost, enaka velikost družbenega dela je vsebovana v dvakrat večji množini uporabnih vrednosti. In zato je družba bogatejša — ne na vrednosti, temveč na uporabnih vrednostih, na tistem, kar

tudi tvori dejansko bogastvo. Vsaka posamezna uporabna vrednost pa vsebuje za polovico manjšo vrednost kakor prej.

Vrednost in zakonitosti, ki so ji lastne, so zato posredni način izražanja in razvijanja produktivnosti človeškega dela.

Ko se poveča delovna storilnost, se v proizvodni enoti zmanjša skupno delo — tako tisto, ki izhaja iz proizvodnih sredstev (minuto delo), kakor tudi tisto, ki je iz nanovo dodanega dela (živo delo). Z drugimi besedami, zmanjšuje se tako stara vrednost, manjša pa postaja tudi nanovo dodana vrednost. Kako se pri tem gibljejo posamezni deli blagovne vrednosti, smo povedali v poglavju o delovni storilnosti. V tem gibanju prihaja do veljave težnja po čim krajšem družbeno potrebnem delu za določeni izdelek — manj minulega in krajši delovni čas novega, živega dela.

Socialistična blagovna proizvodnja

a) Nujnost blagovne proizvodnje

Blagovna proizvodnja je nujna tudi med prehodnim razdobjem iz kapitalizma v komunizem. Iz katerih vzrokov? Prav iz vzrokov, ki so vsebovani v njeni pozitivni ekonomski funkciji za dolgo dobo razvoja družbenih proizvodnih sil.

Kakor vemo, je na blago vezana posrednost pri realizaciji in potrjevanju družbenega značaja dela. Ta posrednost se pojavlja kot objektivna družbena sila, ki je neodvisna od zavesti ljudi in njihove volje. Družbenost dela nastopa kot nekaj, kar je izven ljudi, kot lastnost stvari, to je kot lastnost blaga. Pojavlja se kot njena vrednost. Sele znanost odkriva pravo vsebino te vrednosti, njeno družbeno substanco — abstraktno delo. Tega pa se na blagu ne da videti. Kar pravi in vsiljuje kot pogoj, da proizvajalec in njegovo blago obstaneta v tem blagovnem svetu, je izboljšanje njegovega dela v vsakem pogledu. Proizvajalec sili, da razvija vse činitelje delovne produktivnosti... da znižuje vrednost svojega blaga. Samo tako, da je individualna vrednost blaga nekega proizvajalca nižja od njene družbene vrednosti, pridobi ta večjo vrednost; pridobi »več dela za manj svojega dela« ali povečani delež v prisvajanju družbeno uporabnih vrednosti — po razdelitvi, ki se imenuje blagovna izmenjava.

Blagovna zakonitost vrednosti sili k zmanjšanju substance abstraktnega dela, to je družbenega dela v proizvodni enoti. Druga plat tega je... da ista množina družbenega dela daje čedalje večjo količino uporabnih vrednosti... je čedalje bolj ploden vir materialnega bogastva družbe.

Abstraktno delo — ali vrednost blaga — pa obstaja samo s pomočjo široke verige konkretnih del. Drugače ne more. Sistem konkretnih, družbeno koristnih del — ki se povečuje — ali množine najrazličnejših uporabnih vrednosti, družbeno koristnih, potrebnih uporabnih vrednosti... je edini način realizacije družbenega dela. Uporabna vrednost za druge je v družbenem razmerju pogoj za vrednost. To je, kakor pripominja Marx, isti tisti zakon, da je uporabna vrednost blaga nosilec vrednosti, samo opazovana v razviti obliki, na stvarni, najširši družbeni osnovi.

Vsega tega se blagovni proizvajalci ne zavedajo. Zanimajo jih cene — v prihodnji temi pa bomo videli, da predstavljajo cene družbeno delo v denarni obliki — in kako se prodaja neko blago. Prav po tem mehanizmu pa realizirajo zahteve družbene proizvodnje, čeprav obstaja kot proizvodnja blaga. Proizvodna pobuda blagovnih proizvajalcev nujno vključuje:

— povečanje delovne storilnosti... družbenega dela,

— proizvodnjo potrebnih dobrin koristnih, dobrih kakovosti... družbenih uporabnih vrednosti.

Drugače blagovni proizvajalci ne morejo. V tem je pozitivna funkcija blagovne proizvodnje in njenega zakona... vrednosti. V tem je ekonomska vsebina tega zakona.

Vsekakor se ta zakonitost ne realizira gladko. Razen drugega predpostavlja sistem proizvodnje, v katerem neizogibno vlada anarhija. Odtod pa tudi — neizogibnost določenih izgub. Neka količina uporabnih vrednosti si ne pridobi družbenega priznanja. Propade, z njo pa propade tudi v njej vsebovano delo. To zapravljanje človeškega dela pa se po eni strani razdeli na neko število blagovnih proizvajalcev. Pri nekaterih se pojavlja kot izguba. Potrošeno konkretno delo nekaterih ni priznано tudi kot »abstraktno delo« — kot družbeno koristno delo. Nekateri pa samo delno dobijo to priznanje. To so tisti, ki imajo to nesrečo, da trošijo individualno več delovnega časa, kakor znaša družbeno potreben delovni čas. Tudi ti vedno izgubljajo.

Gibanje teh izgub ima prav tako koristno plat z družbenega stališča. Izloča neko število proizvajalcev kot blagovnih proizvajalcev. Dejansko izloča zastareli način dela, proizvodnjo, v kateri je delovna storilnost nizka, ki glede na dano stopnjo ni več ekonomična za družbo. Nikakor pa ne izloča in niti ne zmanjšuje dane vrste proizvodnje kot take. Preprosto jo prestavlja in osredotoča tam, kjer so pogoji zanjo najugodnejši in kjer je najbolj smotrna z vidika družbenih interesov in družbenega napredka.

V tem je blagovna proizvodnja ob vsej anarhičnosti in konkurenci, propadanju